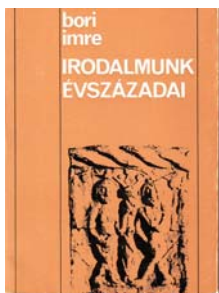

Iskolai tanulmányaim során sokat foglalkoztunk **KOSZTOLÁNYI DEZSŐ** munkásságával, ám az én érdeklődésemet annyira felkeltette munkássága, hogy tovább szerettem volna fejleszteni tudásomat kutatásokkal. Tagja vagyok iskolám **Batsányi János Irodalmi Önképző Körének**. Ezen a szakkörön a tanulók mélyebben foglalkozhatnak az egyes írók, költők életével. Kosztolányi alaposabb megismerését a foglalkozásokra tartogattam. A körön megismerkedtünk az **Újvidéki Egyetem Magyar Irodalmi Tanszékének** Kosztolányiról írt tanulmányaival. Különösen kiemelném **Bori Imre** professzort, az egyetem tanszékvezető tanárát, aki szakirodalmaiban mélyebben elemzi, és másképp közelíti meg Kosztolányi munkásságát, mint más, magyarországi kutatók.

Tagja vagyok a **Magyar Irodalomtörténeti Társaság Csongrád Megyei Tagozatának** is, mely társaság keretein belül még több hasznos szakirodalomhoz jutottam (**MEL-LÉKLET**). Ezen kívül a Batsányi Körrel próbáljuk felkutatni, s felvenni a kapcsolatot további olyan csoportokkal, amelyek segítségével többet tudhatunk meg az egyes írók, költők életpályájáról. A társaságok által szervezett tanulmányi kirándulásokon, így a **szabadkai kirándulások** során is olyan emlékhelyekre látogatunk, ahol olvasmányélményeink helyszínei megelevenednek. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság közelebről érinti többek között Kosztolányi és **Csáth Géza** kapcsolatát, melyről az irodalmi tankönyvek csak néhány sorban számolnak be. Sikerült megszereznem a Délvidéken kiadott **Kosztolányi család levelezéséről összeállított könyvet** is.

Sok szakirodalom ad tájékozódást Kosztolányi életéről, de **Schöplin Aladár** véleménye szerint minden további Kosztolányi-kutatásnak **Kosztolányi Dezsőné** könyvéből kell kiindulnia, hiszen a feleség látta a legközelebről és legtöbbet férjét.

Kosztolányi Dezső munkássága nagyon szerteágazó, sok érdekes témakört ki lehetne emelni életéből. Ilyen például az egyes költőkkel való kapcsolata, Csáth Gézával való kapcsolata, a léleknovellái, Freudhoz való viszonya. Én azonban kutatásom során a legérdekesebbnek azt véltem, ha egy – az életét teljesen átfogó címet – választok a kutató diákok pályázatára írt dolgozatomnak. Leginkább az érdekel, hogy **„A SZEGÉNY KISGYERMEK HOGYAN JUTOTT EL A BÚS FÉRFIVÁ VÁLÁSHOZ”**. Milyen hosszú, rögös utat tett meg? Ez az út először felfelé ívelt, majd lefelé kanyarodott, de a végcél, Kosztolányi munkássága örökre megmarad a magyar irodalom számára.

Az Irodalmi Önképző Kör és saját kutatómunkám eredményeként is sok olyan szakirodalmat találtam; melyek biztos támpontot nyújthatnak számomra, hogy összegezhessem, hogyan jutott el a szegény kisgyermek a bús férfivá váláshoz. Hogyan indult a kisgyermek Kosztolányi, hogyan bontakozott ki, majd érte el csúcspontját tehetsége, s végül, hogyan élte túl idős korának szenvedéseit.

„Március 29-e – írja Kosztolányi Árpád fiának, Dezsőnek – 1885-ben, mikor születél, éppen virágvasárnapra esett. Szép, enyhe, verőfényes tavaszi nap volt. Vidáman, reményekkel telten állottunk az ágy körül, melynek párnái között aludtad első édes álmodat. Anyai nagynéném, özv. Mukics Mátyásné, született Kádár Rebeka (a jó Rébi néni),

*mikor téged bepólyázottan karjaira vett, így szólott: ' szép és jeles napon született, híres ember lesz belőle'.*¹

Ez valóban így történt, Kosztolányi Dezső híres író, költő lett. De vajon hogyan jutott el idáig?

Már gyerekkorában megmutatkozott írói tehetsége, első versét ötéves korában írta (*Magunk vagyunk, / ég a házunk. / Kék az ablakunk.*). Azonban bontakozó tehetsége az érettségi utáni években kezdett kiteljesedni. Az egyetem egy új világot teremt számára. Új barátokra, pályatársakra talál. A két esztendővel idősebb **Babitscsal** és **Juhász Gyulával** együtt élheti meg a szellemi kitárulkozás, ízlésformálás, műhelyalakítás nagy élményét. A fiatal emberek próbálják elérni,

hogy a kínálkozó lehetőségeket kihasználva kitűnjenek kortársaik közül. Kosztolányi azonban mindig egy fél lépéssel oldalt állt, elkülönült. A **Nyugat** indulása sem tölti be a szívét. Az első egyetemi év után úgy dönt,

hogy Bécsben folytatja tovább tanulmányait. Később ezekről a hónapokról úgy számol be, mint egy tanulságos, de szörnyűséges időszakról. Csalódott a bécsi oktatásban, hiányoztak barátai, s a legfőbb ok: először tapasztalta meg a szegénységet, a nyomorúságos diákéletet, hiszen szülei eddig mindent megteremtettek számára, néha még el is kényeztették. Lakótársaival azonban négyen laktak egy szobában, nem volt pénzük fűtésre, a mosdóvíz befagyott a tálkában, s még villamosra se futotta.

Később tavasztól őszi Szabadkán él, s bár 1905 szeptemberétől újra Pesten tanul, a tanév nagyobb részét otthon tölti. Belső munkatársa a **Bácskai Hírlap**nak, francia, angol, német költők műveit fordítja, spanyolul tanul, verseket ír. A pesti egyetemen legnagyobb élménye: **Riedl Frigyes**.

Adyval kisebb-nagyobb vitákba keveredik, majd boldog, amikor a **Budapesti Naplóhoz** szerződik **Ady** helyére.

1907-ben jelenik meg első verseskötete, a **Négy fal között**. Következő évben pedig novellásgyűjteményét adták ki, **Boszorkányos esték** címmel. Kosztolányiné erről az időszakról azt írja: „*Híre, neve napról napra nő.*”

Belekóstol a „nyüzsgő” újságíró - író - színész világába, s tetszik is neki.

Huszonkét éves korában sorozáson kell megjelennie. Nagy bánatára alkalmasnak nyilvánítják, be kell vonulnia. Remek a testalkata, 185 cm magas, egészséges, csak az az egy baj, hogy ő nem érzi magát megfelelőnek. Altábornagy keresztapja segítségét kéri, hogy felmentsék, de mivel a rokon a katonaság híve, csak biztat, de nem segít. Így Kosztolányinak jelentkeznie kell a szegedi honvédgyalogságnál. Balszerencséjére, vagy inkább szerencséjére, már az első nap ellopják felszerelését, s teljesen hétköznapi viseletben jelenik meg, ezért azonban neheztelnek rá. Eléri, hogy kórházba kerüljön, s többnapos kimaradás után megkapja az alkalmatlanságot igazoló írást.

A költő, író élete szinte munkássága minden alkotásában tükröződik.

Kosztolányi **korai verseinek** zenéje, képi világa, gondolati köre egészen konzervatív: mindenhonnan merít, csaknem minden tetszik neki. **Arany János, Komjáthy Jenő, Pósa Lajos, Ábrányi Emil**. Romantikus, antik és szecessziós motívumokat kever. Inkább a prózában mutatkozik meg először Kosztolányi valódi stílusa. A **Boszorkányos esték** című novellagyűjteményéből is először a fiatal író szelleme jelenik meg. Divatos témákat érint, minden érzés és gondolat befér, minden formát, hangot szívesen kipróbál.

¹ Az öneszmélés éve (5. o.) In: Rónay László: Kosztolányi Dezső. Gondolat kiadó, Budapest, 1977.

A fiatal íróra azonban leginkább minden írói irányzatnál erősebben a bécsi pszichiáter, **Sigmund Freud** hatott. A **pszichoanalízis**, a lélek tudattalan, tudatalatti működésének tudományos igényű megfigyelése az egész XX. századi művészetet áthatotta, hiszen mindenekelőtt az emberképet változtatta meg. Kosztolányi, sok-sok íróhoz hasonlóan, szinte közvetlenül építi műveibe a freudi felfedezéseket, tanokat, s ez egymagában is indokolja, hogy a novellák korszerűbbnek és újszerűbbnek tűnnek.

A századfordulótól valószínűleg éppen **Freud** hatására egyre sűrűbben fordul a művészet a gyerek felé. A gyerek titkok tudója, ígéret, romlatlan csoda még. A felnőtt önméltóságához elkerülhetetlen a gyerekkorba való vissza-visszapillantás. A gyerekkor kutatásához úgy kezdenek hozzá a század elején írók, költők, mint ahogyan a világutazók a még ismeretlen táj felé. Az álomfejtés, a tudatalatti rétegek és az egyes ember múltjának feltérképezése óriási mértékben gazdagította, alapvetően átformálta a XX. századi emberképet. A világáramlat Kosztolányit különösen magával ragadta, az ember belső tájairól mindig lesz saját gondolata.

A felvilágosodás utáni korok az ember időbeni fejlődését vizsgálták főképpen: a társadalomban és a természetben elfoglalt helyét. Az ezt követő irodalom azonban már az öt érzékszervünkkel nem mindig felfogható, de hatásukat gyakran éreztető törvényszerűségekkel foglalkozik.

A századelő szubjektív életszemléletének nagy formálója, Sigmund Freud lélektani irányzata, a pszichoanalízis a tudat és az öntudatlan viszonyára vonatkozó pontosan körülírt felfedezések foglalata. A freudizmus általános érvényű tanítássá vált, mely a társadalom fejlődését és viszonyait is az ösztönökből kiindulva magyarázta, tehát az emberi tevékenység racionális megokoltságát kérdőjelezte meg.

Freud három legfontosabb **nézete**:

1. Az ember pszichológiai szerkezete alapján három én létezik: Id (Ösztön-én), Ego (Én) és Superego (Felettes-én). Ezek a fogalmak alkotják a represszióval, cenzúrával, szublimációval és a szexualitás hipotézisével együtt a Freudi-emberkép kereteit.

2. Az Én a józan állapot és a hatékony tevékenységek központja. A Felettes-én tartalmazza a feszültséget és társaságkeresést, továbbá ez az erkölcsi előírások és parancsok forrása. Az Ösztön-én a szenvedélyek forrása. Az Én a Felettes-én és az Ösztön-én feszültség között található, és igyekszik ezeket a feszültségi különbségeket harmóniába hozni.

3. Amikor az Ösztön-én túl nagy harcban áll a Felettes-énnel, akkor az Én és a Felettes-én eltávolítják az Ösztön-ént, úgy, hogy a tartalmát a lélek tudatalatti részébe nyomják. Ezt a represszív (elnyomó, elfojtó) folyamatot nevezik cenzúrának.²

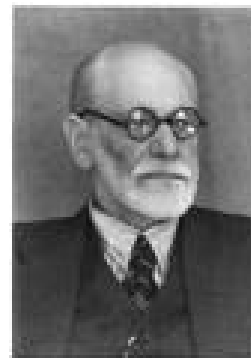
Freud nézetei nagy hatással voltak a világirodalomra. Ez főleg azzal magyarázható, hogy a lélek mélyrétegeit vizsgáló elmélete életünk ismeretlen területeire vezetett el, és érzéseink, cselekedeteink addig homályos hátterét igyekezett megvilágítani.

A freudizmus magyar irodalmi hatása a húszas években bontakozott ki.

Kosztolányi Dezső Nietzschének és Freudnak is nagy tisztelője volt, s hatásuk felfedezhető több művében is.

Harmat Pál egy tanulmányában (Harmat 1993. 27.) úgy vélte, hogy Freud elsősorban nem azzal hatott Kosztolányira, „*amit mondott, hanem azzal, ahogy mondta*”, hiszen Freud „*az emberi magatartásról összegyűjtött évezredes tapasztalati anyagot új összefüggésbe rendezte el, új szemléleti mód segítségével értelmezte át*”.

Kosztolányi **1934 augusztusában** egy – végül meg sem jelent – interjújában beszélt a költészet és a pszichoanalízis viszonyáról. Ebben vallja, „*hogy Freud életszemlélete –*

² http://hu.wikipedia.org/wiki/Sigmund_Freud

fontosságában és hatásában - egyértékű az első természettudósok fölfedezésével: ő tette a lélektan természettudománnyá. Ami előtte volt – a kísérleti lélektan is – pusztán társasjáték. A tudományos lélektan a nevével van összekötve, s a XX. századot valamikor, messze márdátávtalban vele fogják majd jelezni az emberi gondolkodás történelmében.” Véleménye szerint „A Freud-féle lélekelemzés a lélekben történő események ősokeit, mozgatórugóit vizsgálja. (...) Minden költői alkotás: érzéki tett, önelemzés, melyet maga a költő visz végre.”³

Freud hatása tehát sokszor előfordul majd Kosztolányi műveiben, de most térjünk vissza pályafutásának alakulásához.

Valóban egyre híresebb lesz, hiszen a **Bácskai Hírlap 1904. október 6-i** számában a következő hír jelent meg: „Kosztolányi Dezső, a kiváló fiatal író, belépett lapunk munkatársai sorába”.⁴ 1904-től egészen haláláig folyamatosan írt újságokba, általában belső munkatársa is volt valamelyik heti vagy napilapnak.

A további években Kosztolányi újságírói gyakorlattal csiszolja azt a képességét, hogy a világ bármely jelenségéről érdekesen tud írni. Forradalomról és hajviseletről, betegségekről és utcai jelenetekről, irodalomról és közlekedésről – akármiről, hiszen hite szerint minden megérdemli, hogy észrevegyük, figyeljünk rá.

Kosztolányi Dezső **1909-ben A szegény kisgyermek panaszai** című versciklusával összefüggő, megszerkesztett lírai kötetet alkot, amely a múlt feltérképezésével önismerethez segít, ugyanakkor végig egy szerep foglya, nem elemi indulatai, inkább eltervelt érzései jutnak szóhoz. Megcélozza a mélyre hatolást, hiszen tudja, hogy a nagy művész a személyiség rejtettebb rétegei felé tör, de a gyerekpóz akart egyszerűsége, a „refinált naivság” pajzsá válik.⁵

Pályamunkám írása alatt a legnagyobb kutatómunkát az egyes versek keletkezésének körülményei adták. Nemcsak az egész versciklus keletkezése, hanem külön-külön a verseké is. Kosztolányi A szegény kisgyermek panaszai című művének keletkezési körülményeivel sokkal több szakirodalom foglalkozik, több az adat, mint A bús férfi panaszai című műnek.

A múltba és a gyermekkorba tekintést magánéletének alakulása, valamint lélektani érdeklődése egyaránt segíti.

Tizenkilenc éves egyetemi hallgatóként Bécsből a következőket írja **Babits Mihálynak**:

„... Heracleitos mondja: az ember sorsa az ember jelleme; de hol van az ember sorsa: a múltban!

Létünk minden gyökérszála oda kapaszkodik, nevelésünk onnan kaptuk, első benyomásainkat onnan szereztük. Nem tudom miért, de én fanatikusa lettem az eltűnt időnek. Gondolatok és hangulatok bántanak. Mindég arról álmodok, hogy gyerek vagyok s oly érzelmeket érzek ilyenkor, amelyeket kifejezni sohase tudok, de mindég vigaszt merítek belőlük. Félő tisztelettel meredek mindenre, ami otthonról jó; ez szent, gondolom magamban, hisz a

³ <http://epa.oszk.hu/00000/00016/00038/980815.htm>

⁴ Az élet cinkosa (51. o.). In: Levendel Júlia: Így élt Kosztolányi Dezső. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1985.

⁵ „Az ég kék volt, elhasználatlanul kék” (76. o.) In: Levendel Júlia: Így élt Kosztolányi Dezső. Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest, 1985.

semmiségek, melyek már elmúltak, a múlt igénytelen tárgyai és eseményei, alkottak engemet, ők az én isteneim.” (1904. november 20.)⁶

Ezután 1909. július 12-én **Csáth Gézá**nak ír levelet.

*„Nem mondhatom el neked így, minő különös hangulataim vannak újabban. Egyenesen a gyermekkoromba törpültem vissza és élem azt az érzelmi öséletet, amelyet azelőtt annyira kívántam. Ma épp úgy jön az este, mint akkor”.*⁷

Egy hónappal később (1909. augusztus 14-én) pedig már műfajilag is minősíteni tudja, nevezve, amit alkotott, *„összefüggő lírai-epikai elbeszélésnek”*.

Meglepő, hogy éppen unokatestvéreinek lelkesedik a „gyermekkorba való visszatörpülés” örömről és élményéről, hiszen Csáth **A varázsló kertje** (1908) című művében az emlékek és képek olyan világát örökíti meg, amely mindenképpen Kosztolányi versciklusának az előképe, amelyben megfeleléseket is lehetne keresni.

1907-ben, huszonnégy éves korában ismerkedett meg Kosztolányi az akkor tizenhárom éves **Lányi Hedvig**gel. Minden szabad idejét vele fogja tölteni. Állandóan Szabadka és Budapest között ingázik. Hamarosan Fecskelánynak nevezi el titkos leveleiben. *„Kicsoda vagy te, hogy ily könnyű vagy? Könnyű és karcsú, mint a fecske. Te fecskelány!”* Hedda viszont nem akart és nem is tudott a >>nagy költő<< szerelmeként „ténferegni”. Kosztolányi 1910 májusában így ír neki:

*„Édes kis angyalom, bocsásd meg e naiv címzést. De én most egészen naiv vagyok. Naiv és boldog, nagyszerű verseket írok, folytatom A szegény kisgyermek panaszai-t, pár nap múlva egészen befejezem, s azután sajtó alá rendezem, és június közepén megjelenik. Boldogabb, izgatottabb, termékenyebb korszakom még nem volt. A költői erőm teljes pompájában, a zsenim feltétlen hatalmában érzem magamat. Érzem, hogy én vagyok a legnagyobb. Soha szebbet, igazabbat, formásabbat nem írtak magyar nyelven. Naiv verseket ír hozzád a szegény kisgyermek...talán azért nem megyek haza, hogy a verseimben élj. Ez szebb szerelem, mint az otthoni. Hidd el. Az örökkévalóságban látlak és oda helyezlek. Néha ide hallom a te tizenöt éves szívecskéd aggódó dobogását, szegény kislány. Neked azonban nincs okod aggódni, nekem talán inkább. Különbem meg kell szoknod ezt a csöndet és elvonulást, mert én néha ok nélkül elborulok, futok a nőktől, a földi dolgoktól, akkor, ha megérkeznek az én szellemeim, akikkel már gyermekkorom óta társalgok.”*⁸

A kapcsolat azonban hamar véget ért. Heddára igazából Kosztolányinak azért volt szüksége, hogy segítségével felidézze a múltat. (*„A könnyeid tettek gyermekké! A csókjaid tettek férfitvá!”* –írta a lánynak).

Később azt vallotta, hogy *„Minden értékes emléküink a gyermekkorban van eltemetve. Akkor látom ezt igazán, amikor néha magamba mélyedek, és ások, ások az évek rétegein, s minél mélyebbre hatolok, annál több aranyat lelek.”*⁹

A szegény kisgyermek panaszai a „teremtő idő” problémájával találkozott, amelyet magyar nyelven **Babits Mihály** fejez ki, 1910-ben **Bergson filozófiája** című tanulmányában: *„A mi időnk teremt, újat alkot minden pillanatban. Ez azért van, mert minden pillanatunkban benne van — tudtunkkal vagy anélkül — egész múltunk, sőt őseink egész múltja. A*

⁶ Fanatikusa az eltűnt időnek (71.o.) In: Imre: Kosztolányi Dezső. Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 1986.

⁷ Fanatikusa az eltűnt időnek (72.o.) In: Imre: Kosztolányi Dezső. Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 1986.

⁸ A Fecskelány és a kisgyermek (21.o.) In: Kosztolányi Dezső. Összeállította: Dr. Karádi Zsolt. Tóth Könyvkereskedés Kft., Debrecen, 1996.

⁹ A Fecskelány és a kisgyermek (23.o.) In: Kosztolányi Dezső. Összeállította: Dr. Karádi Zsolt. Tóth Könyvkereskedés Kft., Debrecen, 1996.

múlt nem halt meg, hanem hat reánk; él testünkben, lelkünkben; egész valónk az egész múlt eredője; minden jelen pillanat magában foglalja az egész múltat, és valamit ad hozzá... ”¹⁰

Fülep Lajos Kosztolányival egy időben, de teljesen függetlenül tőle, az emlékezés problémáját a művészet oldaláról veti fel és közelíti meg *Az emlékezés a művészi alkotásban* című tanulmányában, amely magyar nyelven a *Szellem* című, Fülep Lajos szerkesztette folyóiratban jelent meg 1911-ben. Ebben olyan mondatok találhatók, amelyek A szegény kisgyermek panaszai titkainak (esztétikai-eszmei) nagykapujához kínálják a **KULCS**ot. *„Valami egészen új — objektíve — nincs az emlékezés adta (újra intuált) képben, hanem átformált régi kép az, a >>déjà vu<< jellegével. Ami egészen új van benne, az az érzelem, ami az emlékezés aktusával együttjár, s amely érzelmet az emlékezés adta képpel együtt, egyszerre intuálok. Ez az érzelem kompakt egészet alkot az emlékezés adta képpel: egyetlen lelkiállapotot... Adva van tehát egy tartalmilag régi elem: a múlt intuícióimnak emléke, s egy új: a jelenemnek érzelme; s e két elem egyetlen organizmussá nő.”¹¹*

Kosztolányi **1935. április 21-én** született visszaemlékezésében idézi fel a ciklus keletkezéstörténetét: *„A szegény kisgyermek panaszait akkor kezdtem írni, amikor édesatyám egyszer látogatóba jött hozzám Üllői úti diákszobámba. Kikisértem a hajnali vonathoz, és talán a látogatás hatása alatt, mert eszembe jutott a vele való kapcsolatam, az elmúlt diákkorom és a vidéki életem, amikor a pályaudvarról visszafelé mentem, egyszer fölzendült bennem ennek a vers-sorozatnak első költeménye: Mint aki a sínek közé esett... Aztán rövidesen, alig egy hét alatt, az egész sorozatot leírtam, és máig sem tudtam rajta változtatni egyetlen sort sem.”*

Egy másik írásában a versfüzér keletkezéséről ezt mondja: *„Én sohase terveztem, hogy majd megírom egy vidéki, korán érett, ideges gyermek életét [...] Olyan gyermekkorom volt, mint mindenki másnak, hasonló körülmények között, nem mélyebb, nem furcsább. Érezni is csak annyit éreztem, mint akárki. Élményeim elraktároztam, s azok sokáig dermedten szunnyadtak bennem. Egyszer, mikor Budapesten egyetemre jártam, meglátogattam édesapám, nekem kellett őt kikisérnem a hajnali vonathoz. Miután elváltam tőle a pályaudvaron, fölvettem, hogy lefekszem és kialszom magamat.*

Álmosan bandukoltam az utcákon, melyeket még nem igen láttam ily szokatlanul fakó, hajnali világításban. Csodálatosnak tetszett az egész világ. Ekkor zendültek meg bennem a Szegény kisgyermek panaszainak kezdő sorai. >> Mint aki a sínek közé esett...<< Lehet, hogy azért, mert az imént síneket láttam, de lehet, hogy nem is azért. Alig vártam, hogy hazaérjek; fölrohantam a lépcsőn s otthon, az Üllői úti diákkaszárnya udvari szobájában, egymás után firkáltam le a ciklus költeményeit, négy-ötöt aznap s két hét alatt befejeztem az egészet, úgyhogy évek múlva, a különböző kiadások során egyetlen betűt se változtattam rajta. Hogy mi támasztotta bennem éppen ekkor és éppen így ezt a gerjedést, céltalan volna firtatni. Azt hiszem, ha azon a hajnalon alszom és nem kelek föl, akkor ez a versfüzérem nem születik meg soha.”¹²

A bús férfi panaszai című műve **1924-ben** keletkezett. A kortársak számára a kötet némiképp csalódás A szegény kisgyermek panaszai után. Jelentőségét csak az utóbbi évtized Kosztolányi irodalma mutatja fel. Valójában összegző és kései verseket előremutató a gyűjtemény.

¹⁰ Fanatikusa az eltűnt időnek (73. o.) In: Imre: Kosztolányi Dezső. Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 1986.

¹¹ Fanatikusa az eltűnt időnek (74. o.) In: Imre: Kosztolányi Dezső. Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 1986.

¹² A Fecskelány és a kisgyermek (26. o.) In: Kosztolányi Dezső. Összeállította: Dr. Karádi Zsolt. Tóth Könyvkereskedés Kft., Debrecen, 1996.

A bús férfi panaszai a bizonytalanság, a tétovázás, az iránykeresés kifejezője. Mintha még megerősíteni látszana érzelmi-esztétikai kapcsolatait költői és életbeli múltjával. Ezt bizonyítja az is, hogy a kötet megkomponálásakor a *Mágia*, a *Lánc, lánc eszterlánc*, a *Kenyér és bor*, illetve a *Mák* című kötetéből is vesz át ide verseket, „majdnem kivétel nélkül azokat... melyekben az emlékező nosztalgia érzése a legerősebb” (Rónay László). A kötet 53 darabjából csak 33 származik az 1922 és 1924 közötti időből.

Az irodalomtörténet közmegegyezése szerint valójában A szegény kisgyermek panaszait akarta megismételni, főképpen, hogy „alig néhány évvel azelőtt készült el végleges formája” (Rónay László). Kosztolányi verses állítása szerint „élete édes regényét” akarta „űzni-fűzni tovább” — tehát nem megismételni, hanem folytatni, amit 1910-ben elkezdett. Az 1921-es Nem tudtam én dalolni nektek az újról, csak a régiről kezdetű versének első három szakasza összefoglalása is ilyen szándékának. Majd következő versében tovább pontosít: „Már elmondtam mint kezdtem el, / most elmondom, mint veszttem el...”.

Az író olyan férfit teremt a szövegekben, aki elfordul a világtól, a maga keserveit önti versbe, s önnön boldogságát keresi. Vallomásos hang szakad fel a ciklus költeményeiből: az emlékezés, a szomorkás, nosztalgikus hang a személyiség helykereséséről ad hírt. Ugyanakkor megszólal az összefoglalás, megállás, szemrevetés is.

Emlékezés, múltidézés, fáradt önértelmezés keveredik a lapokon. Az ifjúság elvesztésének fájdalma és a modorosság, a reménytelen helyzetfelmérés és a játékoság egyaránt helyet kap ezekben a költeményekben.

A szegény kisgyermek panaszai versciklussal több könyv foglalkozik, s eltérően alakulhat az egyes versek témákba való sorolása.

Bori Imre Kosztolányi Dezső című könyvében hét verskör-javaslatot ad A szegény kisgyermek panaszaihoz, s be is sorol egy-egy verset ezekhez a csoportokhoz:

- 1.) halálkör (Azon az éjjel, Múlt este én is jártam ottan)
 - 2.) iskoláról és diáktársakról szóló versek (Mostan színes tintákról álmodom, Nagy társaság)
 - 3.) kisgyermek estéje (Este, este...; Ódon, ónémet, cifra óra; Lánc, lánc, eszterlánc)
 - 4.) családi album képei (Akárcsak egy kormos szénégető, Mért zokogsz fel oly fájon, búsán kezdetűekkel határolt versek)
 - 5.) játékok (A játék, és A kis baba közötti versek)
 - 6.) évszakok nyártól nyárig (a Félitzenkettő és A délutánoktól mindig futottam közöttiek)
 - 7.) napszakok (a Jaj, az estét úgy szeretem és a Másként halálos csend és néma untóság közötti versek)
- Záróvers pedig a Menj, kisgyerek.

Baráth Ferenc viszont három témakörre osztotta fel a versciklust.

- 1.) gyermek tárgy- és élménybámulata
- 2.) gyermek-Kosztolányi vérségi és lokális emlékei
- 3.) értelmet és összefüggéseket látó költő megnyilatkozásai.

Én azonban a pályamunka előírt terjedelme miatt csak két témakört emelek ki a **CSALÁD** és a **HALÁL** témáját.

A szegény kisgyermek panaszai című versciklus nyitóverse, a **Mint aki a sínek közé esett...**, ahogyan a keletkezési körülményekben kiderült, talán azon a bizonyos hajnalon

keletkezett, mikor Kosztolányi édesapját kikísérte az állomásra. Arra az általános hiedelemre épít, mely szerint közvetlen a halál előtt leperreg az ember élete, lejátszódnak a múlt eseményei. Ekkor kell megragadni a futó, az elmosódásba merülő képek közül a lényegeset, a feledhetetlent. A vers voltaképpen nem egyéb, mint részletező hasonlat, s az utolsó sorok fejezik ki az egész ciklus célkitűzését — az impresszionista látásmódnak megfelelően megragadni azt, ami örök. A mű több az aktuális pillanattól. Ebben a versben egyszerre zuhannak a költőre az emlékek, a szorongások, a gyermek és a felnőtt nézetei közötti különbségek. A mű témája az az egyetlen pillanat, amelyben a költő megpróbálja megragadni az élet legfontosabb eseményeit, emlékeit, magát a múltat. Ebben a pillanatban kitérülnek az élet és a halál dimenziói. Azonban lényeges kérdés az is, hogy mi az, ami megfogható egy percre? „*Lepkét, álmot, rémest, édeset*” — írja a költő. Ezek viszont olyan fogalmak, amelyeket valójában meg se lehet fogni. Lepkét még esetleg, de az álmot, a rémest, az édeset nem.

„*Cikázva lobban sok-sok ferde kép*”. Az élet minden egyes pillanatában történik valami az emberekkel. Az évek multával az élmények száma is egyre gyarapszik. De csak az marad meg az emlékezetükben, ami igazán fontos számukra. Akaratlanul is kialakul két csoport: a fontos és kevésbé lényeges események csoportja. Sajnos lehetetlen minden képet megőrizni, de az 'emlék' szó nagyon sok képet tart magában. Az emlékezés pedig maga az emlékképek „cikázva lobbanása”.

„*Búcsúztatom, mert messze mese lett*”. Kosztolányi ebben a versében elbúcsúzik az élettől, pedig kisgyermekként szemléli azt, s munkásságában még sok értéket hagyott ez után a versciklus után a magyar irodalomra. Az élet az idő haladtával úgy tűnik, mintha csak egy mese lenne. Egy nagyon sok képkockából összeálló történet.

„*A bús idő robog fejem fölött*”. Kosztolányi Dezső ebben a művében az életét búsnak ábrázolja, mintha semmi vidámság nem érte volna élete során.

A vers minden versszakát a nyitómondatral vezeti be: „*Mint aki a sínek közé esett*”, és ezzel a mondatral is zárja.

Találhatunk benne költői kifejezőeszközöket, például alliterációt: „*mert messze mese*”, szinesztéziát: „*bús idő*”, hangutánzó szavakat: „*robog, kattoo, mennydörög*”.

Megjelenik ebben a versben egy életterv is, amely valójában tanács az emberek számára: úgy kell élnünk, mintha minden pillanat az utolsó pillanatunk lenne. Ki kell használni az élet összes percét, hiszen nagyon rövid, sosem lehet elég.

Kosztolányi Dezső *A szegény kisgyermek panaszai* című versciklusának egyik központi témája a HALÁL. **Kosztolányi Dezsőné** ezt Kosztolányi öccsével hozza kapcsolatba. **1887 decemberében** jött világra Kosztolányi Árpádék második gyermeke. Kosztolányi először nagyon féltékeny volt rá, mivel már nem ő volt a középpontban. Az idő multával azonban egyre jobban kezdett foglalkozni, törődni kistestvérével. Egy napon a hároméves kisfiú észrevétlenül kifutott az utcára, eltűnt, elveszett. Mindenki rémülten kereste, Dezső is minden járókelőt megszólított, hogy látták-e az ő drága öccsét. Ekkor kezdett Kosztolányi foglalkozni a halállal, hiszen ekkor jött rá, hogy eltűnni, elmenni, meghalni lehet. Szabadkában akkoriban nagyon sok gyermek halt meg. Talán erre céloz az „*Ó, a halál, mi ismerjük csak, pici gyerekek*” – kezdetű versében. Szerencsére Kosztolányi testvére nem halt meg, az eltűnés azonban nagy költemények ihlető forrása lett.

A lámpafény „*méla, halvány, mint a beteg ajkán a bús mosoly*”, „*az óra (ha nem jár), olyan, mint a halott*”. Az elhagyott ház is néma, mint a halott. A vonat, ha megáll, a halálra emlékeztet. „*A holtak vonatját halállovak vontatják*”, „*A sárgult határ haldoklik*”, „*A halál ajtaja egy üvegajtó*”, „*Csupán egy tükör az egész, aki belenéz, belevész*”. A halott nagypapa olyan, „*mint egy néma angyal*”. Halottak napján „*a víziók egymást riogatva üzték*”. Még a

szonáta is „meghal” és a játékbábu is: „Ah, a baba, mily néma, halavány a délután ravatálán”.¹³

1933-ban a következőt jegyzi fel naplójába Kosztolányi: „Tudom, hogy meg kell halnom. Egy óriási feladat előtt állok, s majd én is túlesem rajta, mint annyi millió ember a világteremtés óta. Ez a gondolat minden napomat gyászossá és ünnepélyessé teszi”. Majd a következőt: „Engem igazán mindig csak egy dolog érdekelt: a halál”.¹⁴

A **Múlt este én is jártam ottan** című részlet tökéletesen fejezi ki a gyermeki szemlélet ösztönös naivitását és az abban megnyilatkozó többletet, mely sokszor az apróságokat is egyetemessé tágítja. A gyermek és a felnőtt halálszemlélete teljesen különbözik egymástól. Egy gyerek nem látja tisztán, hogy mit is jelent a halál fogalma, hogy mit jelent valójában az élet befejezése. Kosztolányi versében megszemélyesíti a halált, találkozik vele, s szavából nemcsak a tragikuma tükröződik, hanem egy felnőtt szemléletmódja is.

*Kosztolányi fiatalkorában (s később is) nem mint egyén fél a haláltól, hanem a halálfélelem egyik megnyilvánulási formája annak az életérzésnek, melynek alapélménye a bizonytalanság, a káosz. Halálelőérzete, melyet mindig szubjektívnak állít, nem más, mint megérzése és kifejezése az egész társadalom nem, vagy csak kevesekben tudatosult halálfelelmének, pontosabban annak, hogy a társadalomnak oka lenne halálfélelmet érezni. (Kelemen Péter)*¹⁵

Kosztolányi költészetében — s így ebben a versében is — a halál a hétköznapi világ egy tárgya. Az üvegajtó fogalma magában tartalmazza a halált, ezért ez kerül a vers középpontjába. Kosztolányi mindig ír erről a témáról, ő ezt a mindennapok részévé teszi. Ezért a versben a motívumnak is a mindennapokból kell kikerülnie. Az üvegajtó nem szimbólum, mindvégig megőrzi tárgyi realitását, megmarad szemléleti képnek. Amikor először tűnik fel a versben, még nem jelent önmagánál többet, bár kíváncsivá teszi az olvasót az a kijelentés, hogy „Múlt este én is jártam ottan”. Ez az egy mondat először csak egy eseményt közöl, később derül csak ki, hogy az üvegajtóval, sőt, a halállal áll kapcsolatban.

Élénk színek ragyogják be a verset: bíbor, ezüst, arany, kék, villódzás, tükrök, üvegek csillognak, fém ragyog, tűz sugárzik. A látványt akusztikai elemek is kiegészítik: a vers rímei teljeseek.

„A sarka tűz, kilincse fém” — A leírás két eleme ellentétes egymással. Ugyanis a tűz forró, míg a fém hideg. Tehát a két képi tárgy is kapcsolatba kerül egymással, csak ellentét húzódik közöttük.

„Az üvegajtó állt elem” — ezzel a mondattal személyesíti meg Kosztolányi az üvegajtót. Olyan, mintha az ajtó saját mozgásképpel rendelkezne. Az üvegajtó megjelenése felvillantja az egész múltat, hiszen a következő sorokkal is erre utal („Ez az ajtó, ismertem én”, „Ezen suhant el kisöcsém”). Ebben a pár sorban minden benne van. Családtag elvesztése, a fájdalom, a halál, amit egy kisgyermek még csak így foghat fel. Nem is az ajtó képe homályosodik el, hanem az emberek arca, akik belenéznek.

Az álom nem kizárólagos közege a versnek: fokozatosan látomássá épül át.

Talán ebből a versből merített ötletet, amikor megírta 1933-ban az **Esti Kornél** novelláskötet **Az utolsó fölolvadás** című elbeszélését:

¹³ A szegény kisgyermek (18. o.) In: Kosztolányi Dezsőné: Kosztolányi Dezső. Életrajzi regény. ASPY Stúdió Kiadó, Budapest, 2004.

¹⁴ A szegény kisgyermek (19. o.) In: Kosztolányi Dezsőné: Kosztolányi Dezső. Életrajzi regény. ASPY Stúdió Kiadó, Budapest, 2004.

¹⁵ A halál igazi arca. (82. o.) In: **Kelemen Péter**: Szimbolista versszerkezetek Kosztolányi első korszakában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.

„... A tükör elé esett, s kidülledt mind a két szeme. Ekkor rohant be a sápadt fiatal-ember. Lélekszakadva követelte a mestert, hogy a színpadra vigye.

Döbbsen látta, hogy mi történt.

— Érdekes — jegyezte meg —, most is nézi magát a tükörben.

— Igen — bólintott az orvos. — Mint afféle művészember. Pedig már nem is él.”¹⁶

Tehát itt is megjelenik az a bizonyos tükör.

Ez a motívum A Bús férfi panasza című versciklusának egy költeményében is megtalálható, **A lelkem oly kihalt, üres, mint éjjel a tükör** kezdetűben. Ebben a versben megjelenik a bánat, a reménytelenség. Saját lelke, ha tiszta és boldog, akkor látja a napot és a májusi eget. Ezzel szemben, ha bánatos és szomorú, akkor az árvaság és a semmi integet belé. Az ő lelke maga a tükör, „S övé a csönd, az éjszaka / s meghal, ki belenéz”. Tehát itt is éppen a tükörhöz hasonlítja a halált, ahová, ha valaki belenéz, akkor nincs visszaút.

Kosztolányi teljes munkásságát végigkíséri a halál témája, s A szegény kisgyermek panaszaiban is több példát találhatunk rá.

Az **Azon az éjjel** című versének is a halál a központi témája. Ezen a versen is érezni lehet, hogy egy kisgyermek szemszögéből vetíti ki Kosztolányi az olvasóra a nagypapa elvesztésének fájdalmát.

A kisgyermek azonban nemcsak a fájdalmat érzi, hanem egyszerűen meglepődik, csodálkozik a nagypapa halálán („riadtan bámultam feléje”), hiszen eddig még nem volt ilyen érzésben része. Mikor elveszít valakit örökre. Nem láthatja soha többé, és nem hallhatja hangját sem. Bár ebben a versben is ragaszkodik a gyermeki hangvételhez, mégis találunk példát arra, amikor más a megfogalmazási módja (pl.: „könnyben vergődtek a fülledt szavak”).

A nagypapa (**MELLÉKLET**) távozását balladás-misztikus jelenések kísérik. A vers két részből áll.

Mindkét részben a fokozás eszközét használja. Az első részben a sorokat az „azon az éjjel”-lel vezeti be, míg a második felében felváltja ezt az „azon a reggel”. Ezekkel a sorokkal valószínűleg azt fejezi ki, hogy az a bizonyos éjjel és nappal nagy fordulópontot jelentett életében. Éppen ezekkel az ismétlésekkel teszi a költő feszülten drámaivá ezt a verset.

„Itt bontakozik ki a maga teljes tragikumában és drámaiságában a halál, s a kisgyermek — aki itt egy szimbolista költő szemével nézi a halált —, ki játszi kedvteléssel idézte eddig az elmúlást, most érti meg igazán, hogy valami végérvényesen bevégeződik” (Rónay László)

Kosztolányi szókinccsel, szókapcsolataival is kifejezi a zaklatottságot: „az órák összevissza vertek”, „kocsik robogtak”, „borzadó homály”, „arcunk ijedt volt”.

A kisgyerekeknek el kell fogadnia, hogy az élet megy tovább, számára még nem ért véget. Azonban ez a tény nagyon rosszul érintette Kosztolányit a való életben is. Nagypapája születésétől fogva magához ragadta a felügyelet jogát. Gyakran még a szülőket sem engedte saját gyermekük közelébe. Úgy gondolta, hogy unokája semmiben sem szenvedhet hiányt. Dezsőke sírós, nyugtalan baba volt, s sajnos előfordult, hogy édesanyja nem tudta lecsendesíteni. A nagypapa egyszer olyan mérges lett, hogy Dezsőke tulajdon szüleit elküldte a házból, csak hónapok múltán engedte őket vissza. Reggeltől estig figyelte unokája minden egyes lélegzetvételét. Majd körülbelül 4 éves korában elkezd tanítani írásra

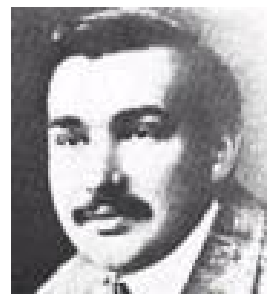

¹⁶ Fanatikusa az eltűnt időnek (79.o.) In: Bori Imre: Kosztolányi Dezső. Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 1986.

és olvasásra. Először a nyomtatott S betűt tanulja meg Kosztolányi egy S alakú kifli alapján. Költészetének korai és gyakori megihletője volt nagypapája. Verseiben rajong érte. Tízéves volt, amikor meghalt imádott nagyszülője. Vidámsága, életöröme ekkor kezdett elmúlni. Azt állította, hogy „*Azóta vagyok ember, mióta nagyapámat láttam holtan, tízéves koromban, akit talán legjobban szerettem ekkor. Költő, művész, gondolkozó is csak azóta vagyok.*”

A két vers tehát azt az álláspontot támasztja alá, hogy a halál gondolata központi motívuma A szegény kisgyermek panaszainak.

A rút varangyot véresen megöltük című versében egy újabb gyermekkori élménye jelenik meg. Unokaöccsével, Csáth Gézával kiskorukban megölték egy varangyot. Megjelenik e gyermeki érzések kettőssége, hiszen egyrészt büszkék tettükre, másrészt viszont undorodnak is tőle. Ismét a gyermek szemszögéből ír a költő. Számukra ez hatalmas, vérrel teli csata volt, ami győzelemmel zárult. Az impresszionizmus jegyeit kihasználva, a béka jellemzéséből magunk előtt láthatjuk az egész történetet. Mind a békát, mind a „háborút”. Olyan kegyetlenséget tettek, amit ők még nem értenek meg. Végeztek egy állattal egy légből kapott ok miatt. Hiszen a béka semmit sem ártott nekik. Csak „megölték”, mert az „kövér”, „gazdag” és „undok” volt. Kosztolányi magukat először „hentesnek” nevezi, majd „hóhérnak” és „törpe gyilkosnak”. Ekkor még „győztes hadvezérnek” érezték magukat.

Kiskorukban nemcsak ezt az egy állatkínzást követték el. Öccsével, Árpival és Brenner Jóskával (később Csáth Géza) további békákat, egereket boncoltak. Sőt, „kegyetlen” kezük alatt macskák sora tünedezett el.

Sajnos Csáth nemcsak gyerekkorában volt kegyetlen, hanem felnőttként is. 1919 szeptemberében morfiumőrületében megölte feleségét, s ekkor elmegyógyintézetbe csukták. Ő azonban innen is megszökött, s nagybátyjuk, Jenő bácsi gyógyszerertárából, a Decsy-patikából rengeteg mérget, pantopont, kokaint, morfiumot csent el. Magyar területre akart átszökni, de a jugoszláv katonák elfogták, s ekkor egy észrevétlen pillanatban annyi mérget vett be, hogy az nemcsak egy embert, de még százat is megölt volna.

Kosztolányi nagyon szerette unokaöccsét, s elvesztése nagyon mélyen érintette.

A szegény kisgyermek panaszai című versciklus egyik leggyakrabban emlegetett költeménye a **Mostan színes tintákról álmodom** címet kapta. Sok neves író könyvében olvashatunk hozzá kapcsolódó véleményeket. Első olvasásra talán nagyon gyermekinek tűnhet a mű, de ha mélyebben elkezdjük elemezni, rájöhetünk, hogy a felszín alatt mély érzelmek rejtőznek.

A „színes bőség mámoros álma”, amelyben az „életérzés boldog és baljós hangoltsága természetességgel forr össze” – írja **Kiss Ferenc**. Hozzáteszi a következőket is: „A kisgyermek magának álmodja a tintát, de azzal, hogy másnak szeretne írni csodálatos levelet, ábrándjának egész pompája kifelé irányuló kedvességé, jósággá lényegül. S amilyen mértékben nő kívánságának heve s fokozódik mámorának sodrása, úgy nő az olvasó iránta érzett rokonszenve is. A baljós árnyalás, mely átszővi a verset, az égő és a véres színek láza, a feltételes módban végül túlhangsúlyozott ábránd-jelleg sem csupán a csoda aláak-

*názottságát hangsúlyozza, hanem a mámor reménytelen túlságát, s ebben a minőségében a hivalkodó bőséget ellenpontozva avatja emberibbé, s ezáltal vonzóbbá a lírai hőst.*¹⁷

Ebben a versben a fantázia színes káprázata a mámor kíséretében jelenik meg.

A vers intonációja gyors, sebes, szinte hadaró. A szótagok terjedelme is rövidebb az átlagosnál.

A mondatok majdnem fele hiányos, állítmány nélküli. Magas az ismétlések száma, melyek egyben a fokozást is kiváltják (pl.: sok-sok, egy kisleánynak-egy kisleánynak, mindig-mindig, egyre-egyre, stb.). Sok tehát a szókettőzés. Találhatunk benne példát a figura etimologica-ra is (szünes-szüntelen).

Alacsony a magánhangzó-változatosság szintje.

A szöveget a feltételes mód uralja (pl.: írnék, amely ige szinte az egész verset keresztülhatja).

Stílusában próbál a gyermekszerephez idomulni, ez szóhasználatában is észrevehető. Kijelenti, hogy ő „akar” és neki „kellene”, nem pedig szeretne. Találhatók a versben kifejezetten gyermeknyelvi szavak (pl.: krikkszkrakszokat, kacskaringós). Ezenkívül megjelennek benne a képzőművészet jellegzetes motívumai is. Pl.: A madár motívuma. Amikor azt írja, hogy „kedves madár”, valószínű a népmesékre, esetleg gyermekmesékre gondol. Viszont a „kacskaringós madár” csak egy rajzolt madár lehet. A népdalok hangulatát idézi a „szomorú-viola”, az „alkonyat” és a „hajnal” szó is. Sok köztöszót használ. A következő kijelentése is a gyermekekhez vezet vissza: „*Legszebb a sárga*”. Ugyanis a gyerekek szokása az, hogy valamit kijelentenek, de azt nem indokolják meg.

Kosztolányi viszonylag sok színt vonultat fel ebben a rövid költeményben. „*Először is mennyiségük: 21-szer bukkán fel valamelyik szín, s még külön hatszor nevezi meg a költő a „színeket” általában. Azután a főnevesítés tendenciája: a színek csak az első hét sorban függenek össze a tintával — a továbbiakban önállósulnak. Nem egy tárgy tulajdonságaként, hanem önértékű dologként, nyelvtanilag főnévként szerepelnek, hiszen a mondatokban vagy az alany, vagy a határozó vagy a tárgy szerepét töltik be. A kisgyermek szerepét alakító lírai hős nem színes tárgyakat, színes tintát, hanem színeket akar.*”¹⁸

A színeket bizonyos színcsaládokba csoportosíthatjuk. Ilyen csoport pl.: sárgás színek (sárga, bronz, arany), vöröses színek (borszínű, téglabarna, piros), kékes színek (lila, viola, kék). Vannak viszont olyan színek is, amelyeket nem oszthatunk be ezekbe a csoportokba, hiszen a költő sajátos jelzővel látta el őket (pl.: szemérmes). Érdekesség még, hogy a színek kontraszt szerint, tömbökbe szerveződve oszlanak el a szövegben.

A sárga a szerelmet szimbolizálja a vers elején. Majd több szín is felsorakozik ebbe a sorba pl.: égő-piros, ill. a rikító, csillogó színek. Az arany szín azonban már a vallásosságot tükrözi (arany-ima, arany-szó).

A verselés dallamtalan. A verssorok hosszúsága kiegyenlítetlen.

„És el nem unnam, egyre-egyre írnék,/Egy vén toronyba, szünes-szüntelen”. A „vén toronyba” kifejezés kapcsán jegyezte meg **Rónay László**, hogy Kosztolányi mindig is szeretett volna „*elvonulni a költészet hermetikusan elzárt tornyába, de erre sosem nyílt módja*”¹⁹. A budapesti lapok magukhoz láncolták felkéréseikkel. Rónay László véleménye szerint Kosztolányi a maga **ars poéticáját** fogalmazta meg versében.

¹⁷ A Fecskelány és a kisgyermek (36. o.) In: Kosztolányi Dezső. Összeállította: Dr. Karádi Zsolt. Tóth Könyvkereskedés Kft., Debrecen, 1996.

¹⁸ A csoda mélységei és határai.(143. o.) In: Kelemen Péter: Szimbolista versszerkezetek Kosztolányi első korszakában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.

¹⁹ A Fecskelány és a kisgyermek (36. o.) In: Kosztolányi Dezső. Összeállította: Dr. Karádi Zsolt. Tóth Könyvkereskedés Kft., Debrecen, 1996.

Az utolsó mondat („*Kiszínezném veled az életem*”) tipográfiaiilag elkülönül a többi sor-tól, ezzel is felhívva a figyelmet. Ilyen elkülönítést ezen kívül csak az első sornál alkalmaz. Ebben az utolsó mondatban úgy érezhetjük, mintha Kosztolányi élete eddig üres, monoton lett volna, hiszen ki akarja színeztetni azt. Valószínűleg ezért írja **Kelemen Péter**: „*Am lehetetlen észre nem vennünk, hogy ezt a benyomást mennyire deformálja a színmotívumok eloszlásának sajátos ritmusa. Pszichológiai kísérletekből tudjuk, hogy még az önmagukban legkellemesebb, legnyugtatóbb színek is képesek akár stresszhatás kiváltására is, ha zaklatott ritmus folyamára fűzzük rá. Nos, ugyanezt az eljárást figyelhetjük meg e műben.*”²⁰

A Mostan színes tintákról álmodom című költemény sorai mögött tehát mögöttes tartalom húzódik, s mindezt a színek felhasználásával próbálja a költő feltárni számunkra.

A szegény kisgyermek panaszai versciklus másik nagyon fontos és kiemelendő témaköre a CSALÁD (MELLÉKLETEK). Kosztolányit szoros szálak fűzték családjához, s mindig szívesen írt hozzátartozóiról. Minden írásából tükröződik figyelmessége, egész életén át őrzött kapcsolata velük. Kivételesnek is minősíthető ez a kapcsolat, hiszen nincs még egy olyan magyar költő, aki szüleivel annyi éven át s olyan rendszeresen levelezett volna, mint Kosztolányi. A bús férfi panaszai versciklus **Itt fekszenek csodásan ők** kezdetű versének 3. versszaka is a mély szeretetről tesz tanúbizonyságot. („*Ők a gyökér a mélybe lenn, / a messze nyugalomba, / de én az ág, s még mozgok itt, / mint szélben a fa lombja.*”) Tehát Kosztolányi amíg él, hirdetni fogja a családjára iránt érzett érzelmeket.)

Az **Akárcsak egy kormos szénégető** kezdetű versében édesapjáról, a matematikus-fizikus tanárról ír Kosztolányi Dezső. Kosztolányi Árpád a szabadkai, községi katolikus gimnázium igazgatója lesz, éppen ebbe a gimnáziumba jár Dezső is. Ettől kezdve mindig meg szeretne felelni apjának és diáktársainak is, hiszen ha az apja igazgató, akkor ő sem szerezhethet rossz jegyeket. Az apa tizenöt éven át minden héten írt egy tárgyilagos levelet fiának. Magántanulókat készített elő vizsgákra. Nem sokat panaszkodott, pedig a kor haladtával a szíve egyre romlott, rohamai is voltak, szívének koszorúerei meszesedtek el. Szeme is napról napra gyengült. Sokszor és szívesen iszik, amiért fia mérgező rá. Dezső külsőleg nagyon hasonlított édesapjához. Mindig félt egy kicsit édesapjától, hiszen nagyon szigorú volt. („*fekete az apám és szigorú, / nem csókol meg, sohase nevet ő, / a homlokán titokzatos ború.*”, „*Úgy szeretem s félek vacogva tőle*”)

Dezső talán édesanyját, Brenner Euláliát (MELLÉKLET) érezte magához közelebb, s jobban is szerette, sőt imádta. Mindig helyeselte azokat a verseket, amelyek az édesanyját ünnepelték. Egy régi füzetben, kitépelt lapon, gyerekes írással a következő sorokat találta Kosztolányi Dezsőné: „*Édes jó anyám, jó-ság! Lelkem egész melegével fordulok ma hozzád, jó-ságos Anyám! Gyermeki szívem tefeléd ver ma, ajkam térted mond ma imát, te jó! Szeretetem egész nagyságában felimádkozom a Mindenhatóhoz, szívem minden porcikájával áldást esdve fejedre, te fáradhatatlan! Az megérti egész lényem lelkendezését, csak neked mondhatom meg, hogy mi vagy nekem, te áldott!*” Kosztolányi édesanyja nagyon öntudatos, megbízható. Hagyományok őrzője. Vidám, eleven kedélyű asszony volt. Fürge, mozgékony, szorgalmas, de tud sokat pihenni is. gyermekeinél nem szeretett senkit se jobban, és gyermekei sem engedtek magukhoz férközni egyetlen bíráló gondolatot sem, amely anyjukra vonatkozik. Költő fia sokáig őt érzi az élet egyedüli értelmének. A

²⁰ A csoda mélységei és határai.(154. o.) In: Kelemen Péter: Szimbolista versszerkezetek Kosztolányi első korszakában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.

szegény kisgyermek panaszai versciklus **Szegény anyám csak egy dalt zongorázik** című verse azt tükrözi, hogy édesanyja törekeny, sebezhető, de hatalmas erejű anya volt.

Kosztolányi gyerekkorában mindig azt szerette, ha ő van a középpontban, ha szülei nem foglalkoznak testvéreivel. Képes volt jelenetet is rendezni, s kijátszani, hogy testvéreivel, főleg húgával összevesszen, és ő legyen a hibás. Felőttként már bevallotta, hogy lelkiismeretfurdalást érez, amiért öccse és húga nem kapott annyi jót az élettől, mint ő, hogy tehetségben, megjelenésben, sikerben, lehetőségben is ő szerzett többet. A két évvel fiatalabb Áрпи felnőttkori fényképeiken öregembernek látszik bátyja mellett. A vidéki körorvosélet fásulttá tette, összetörte. Mariska Kosztolányi írásai alapján jólelkű, de báj nélküli teremtés volt. Csúnyának tartották, s soha nem is vette senki feleségül. **A húgomat a bánat eljegyezte** kezdetű vers azt sugallja, mintha Mariska tapasztalatlan szívével játszott volna valaki, becsapta volna, s összetörtén elhagyta. Ez nagyon rosszul érintette a lányt, de Kosztolányit is, mivel sajnálja húgát. („*Hervadt virág a lelke*”, „*a szenvedés hajol szíve fölé*”, „*a szíve, jaj, mint megrepedt pohár*”, „*rémült imákat suttogok az éjnek*”)

Az 1920-as évek Kosztolányi-lírája – az oly szemmel látható különbözőségeik ellenére is – egységes időszaknak fogható fel: újjászerveződések egymásutánjából áll, egymással is feleselő változatok sorakoznak egymás után, míg e líra mélyeiben ott van, mi összefogja a verseket — a költői ismerkedés és barátkozás jelenével, a jelennel, s annak új minőségeket ígérő követelményeivel.²¹

Kosztolányi Dezső következő versciklusa, **A bús férfi panaszai** valószínűleg A szegény kisgyermek panaszainak folytatása. Kosztolányi saját bevallása szerint is „élete édes regényét” akarta „üzni-fűzni tovább”. A **Nem tudtam én dalolni nektek az újról, csak a régiről** kezdetű verse első három szakasza összefoglalása is ennek a szándékának.

Majd a következő versben tovább pontosít: „*Már elmondtam, mint kezdtem el, / most elmondom, mint veszem el...*”.

Ez a versciklus a bizonytalanságot, a tétovázást és az iránykeresést fejezi ki. Míg A szegény kisgyermek panaszaiiban a kisgyermek számára az élet legnagyobb gondjait mutatja be, ebben a ciklusban a „bús férfi” mondja el panaszait, keserveit, de helyzetjelentést is ad. A rettegés, haragvás és lerokkanás, elmúlás is megjelenik a versekben. Ebben a ciklusban is megjelenik többek között a családi kör, melyet ezúttal is kiemelek.

Kosztolányi feleségéhez írott talán egyik legszebb versét A bús férfi panaszai versciklus tartalmazza, az **Én feleségem, jó és drága-drága** kezdetű. Az ő szerelmük és házasságuk kezdete sem volt zökkenőmentes. Gyerekkorukban hasonló volt természetük, pedig akkor még nem is ismerték egymást. Mindketten ideges természetűek voltak, gyakran köhögési és fulladási rohamok kapták el őket. 1910 telén ismerkedtek meg egymással, amikor – bár már Kosztolányi hírneve elterjedt – Ilona még semmit sem tudott róla. A Vígszínházban voltak, ahol véletlen egymás mellé ültek. Odament Kosztolányihoz Kéri Pál, beszélgetett vele, majd arra kérte, hogy mutassa be a húgának, célozva ezzel Ilonkára. Valóban hasonlítottak külsőleg, de még nem is ismerték egymást, így csak összenéztek és elmosolyodtak. Majd Karinthy Frigyes-től kölcsönösen megkérdezték egymás nevét. Ő előre megérezhetett valamit, hiszen meghívta mindket-

²¹ Költői válságok és változások (185.o.) In: Bori Imre: Kosztolányi Dezső. Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 1986.

tőjüket az Apolló moziba egy film vetítésére. Ettől fogva kezdett Ilona figyelni Kosztolányi verseire, majd ha nem is keresték egymást, mégis összefutottak. Együtt szórakoztak, mulattak, játszottak, gyakran még Karinthyt is hívták. Kosztolányi nem volt szerelmes a lányba, legalábbis magának sem vallotta be, csak amikor Ilona elutazott, egyfolytában levelet írt neki, mivel nagyon hiányolta. *„Keszthelyről néhány napra Budapestre utazom. Az állomásnál vár. Amikor leszállok, az egyik cipőm sarka a sínek közé szorul, leszakad. Cipősboltba visz, cipőt vásárol nekem. Az az érzésem, hogy ezzel a cipővel jegyzett el, úgy, mint gyűrűvel szokás”*²²— írja Kosztolányiné. Ilona édesanyja azonban nem bíz Kosztolányiban. A szerelem átfordul szomorú szerelemmé, Kosztolányi nem foglalkozik párjával, nem ír neki levelet. Ezért Ilona bemegy az idegklinikára, ahol Csáth Géza az egyik segédorvos. Ilona elmesél neki mindent, és akkor fordulnak ismét jóra a dolgok, amikor Kosztolányi féltékenykedni kezd. Ezután Dezső megint szereti, megint ragaszkodik hozzá. Többször különváltak, többször újrakezdték a kapcsolatot, s amikor Ilona teljesen véget akar vetni a kapcsolatnak, Dide feleségül kéri. 1913. május 8-án esküsznek meg. Két tanú: Purjesz Lajos, a Világ főszerkesztője és Miklós Jenő író, a Világ szerkesztője. Kosztolányi még ekkor sem szerelmes. Ilona édesanyja azt mondja lányának, hogy nem fognak sokáig maradni. Ekkor fogadja meg Kosztolányiné, hogy bármi történjék, soha nem fogja elhagyni férjét, soha nem fog elválni tőle, és mindent elkövet annak érdekében, hogy erre ne is kerüljön sor. Ezt az ígéretét be is tartotta, hiszen egészen haláláig kitartott Kosztolányi mellett. A nehéz kezdetet tükrözi az *Én feleségem, jó és drága-drága* című versének a következő sora: *„ki csöndesen jöttél hozzám, e földre, / sok fogcsikorgatáson, könnyön által.”* Az első négy sora vallomás feleségének, hogy eddig csak kevés szépet írt neki.

Kosztolányi fia torokgyíkjáról írt verse, a **Mostan elbeszélem azt a hónapot** kezdetű fordulópontot éreztet a költő érzelmi életében, hiszen ilyen mély érzések a fájdalomról ebben a versben szakadnak fel igazán.

Fia iránt érzett szeretete, óvó aggodalma fakad fel a műben, mely már a jelenbe fordul, csak itt-ott fedezhetünk fel egy visszaemlékezést. Szívszorogató hitellel, a bénult fájdalom és az ujjongani kész öröm végletei között hányódva számol be Kosztolányi fia betegségéről. Hangvétele sokkal lágyabbá, líraibbá válik az eddigi versekhez képest. A halált ismét megszemélyesíti, fiának versenyt kell vele futni *„Csupán te futsz versenyt – tovább – a lázzal, / hogy el ne késs, mert vágtat a halál, / s vágtatni kell tenéked is.”*

A vers két részre osztható. Az első, hosszabb szakasz a kisfiú fájdalmait, látomásait, küzdelmeit, és a szülők féltését, gyötrelmeit mutatja be. A második szakasz azonban csak két versszakból épül fel, s ez már a leírhatatlan boldogságot sugározza.

Nem véletlen, hogy Kosztolányi ilyen mély féltéssel ír fia betegségéről. **1915**-ben született meg az imádott kisfiú. Kosztolányi Dezső először mindenképpen Móricra szerette volna keresztelni, Komárom védőjének az emlékére. A háborút elítéli, de büszke a szabadságharcra, büszke a honvéd százados nagypapjára, hős rokonára, katona őseire. Mivel felesége határozottan tiltakozott ez ellen a név ellen, így kapta egy másik katona ősenek a nevét, Ádámot. Nagy szenvedések közepette kellett világra jönnie. Óriási szegénység uralkodott mindenütt. Ót nap elteltével minden anyát hazaküldtek a kórházból gyerekekkel együtt, mivel kellett a szabad ágy más nők számára. Korai fagyok voltak, s Kosztolányiné is beteges volt ebben az időben. Láza volt, köhögött, lesóványodott. Így a teje is kevés volt, s a gyermek meg nyűgös, sírós. Dezső

²² Házasság (196. o.) In: Kosztolányi Dezsőné: Kosztolányi Dezső. Életrajzi regény. ASPY Stúdió Kiadó, Budapest, 2004.

először nehezen viselte el fia állandó sírását, sokszor dühöngött. Majd az apai szeretet hatalmába kerítette, s elkezdte imádni fiát, ő akart a legjobb és a leggondosabb apa lenni a világon. „*A gyerekre éberén vigyáz. A kilincseket szublimátos vízzel mosatja naponta a lakásban, minden látogatóra, aki a gyermekhez be akar menni, orvosi köpenyt ad, s ő maga is ilyenbe öltözik odahaza.*”²³

Kosztolányi utolsó éveinek betegségét, szenvedéseit vehetjük jelképesen a bús férfi korszakának. Nemcsak a versciklusának címe ez, hanem ő maga is bús lett élete végére. Ezzel az időszakával több szakirodalom foglalkozik. Mégis a felesége, Kosztolányi Dezsőné adhatja a leghitelesebb képet, hiszen ő látta a legközelebről, sőt át is élte vele együtt a kínokat. Éppen ezért kell az ő könyvéből kiindulnunk.

Kosztolányi tervezi, hogy megírja *A szegény kisgyermek panaszainak* és *A bús férfi panaszainak* folytatásaképpen **A beteg öreg ember panaszait**, versekben, ám végül ezt nem teljesíti. Úgy gondolja, az idős emberekről is fontos említést tenni, hiszen ezt a kort már nem szívesen használják fel írók és költők témaként, inkább hallgatnak róla, titkolják.

A szegény kisgyermek panaszai című versciklusában többször ír idősekről, nagyapjáról, a nagyanyjáról, a doktor bácsiról. Ekkor azonban még távolsággal közelíti meg a témát, mintha valamilyen más emberfajról írna.

Kosztolányinak sokszor voltak hangulatváltozásai, sokszor előfordult, hogy semmi szó nélkül felállt, s otthagya a társaságot. Így történt ez akkor is, amikor betegségének jelei már láthatóak voltak. Éppen vendégek vacsoráztak náluk, amikor hirtelen kirohant a fürdőszobába, majd behívta feleségét is. Két hiányzó foga helyén „*bíborvörös, szilvamag nagyságú foltot*” észlelt. Már ekkor mondta, hogy rákja van. Felesége is nagyon megijedt, de próbálta ezt leplezni, s csak annyit mondott, hogy mutassa meg a fogorvosnak.

Az orvosok azonban nem mondanak semmit. A legelső annyit tanácsol, öblögesse tovább kamillateával. Elutaznak a Tátrába, s itt is különféle vizsgálatokat végeznek rajta, majd egy erős, vastag, életre szóló aranyhíddal pántolják meg fogsorát.

Attól a már említett vacsorától kezdve kicsúszott Kosztolányi kezéből életének irányítása. Megszűnt a hatalma felette. Már legalább húsz orvos látta, de állkapocs érzékenysége nem múlik. A foltok június elején jelentkeztek először, s még decemberben sem tudtak semmi pontosat betegségről. „*Bőrén, a szája fölött apró, nem múló pörszenések keletkeztek*”.

„*De még előbb, hetekkel előbb, a napot is pontosan tudom, október 26-án, kiderül, hogy az uram ártalmas méreggel él. Ő a fürdőkádban ül, én a könyvtárszobában kulcsaimat keresem, egy sor könyv mögött pedig véletlenül megtalálom a veszedelmes szert. (...) Nem múló, kínzó náthája gyógyítására vérpangást előidéző, élénkítő méreggel élt, s ezt titkolta. Ráeszméltem, hogy már nyolc-tíz év óta használja ezt a szert, talán kárpótlásul az elveszett gyermekmennyországért.*”²⁴ Kosztolányi megkéri feleségét, segítsen neki a leszo-

²³ A gyermek (220. o.) In: Kosztolányi Dezsőné: Kosztolányi Dezső. Életrajzi regény. ASPY Stúdió Kiadó, Budapest, 2004.

²⁴ Csüggedés-betegség (310. o.) In: Kosztolányi Dezsőné: Kosztolányi Dezső. Életrajzi regény. ASPY Stúdió Kiadó, Budapest, 2004.

kásban, mindig álljon mellette. „*Most keserves napok, éjszakák következnek. Sír, könnyörög, fenyegetőzik, orvost, mentőket követel éjszakánként. Órákon keresztül vigyázom ütőerét.*”²⁵

A Poliklinikán megvizsgálták közelebről is a piros foltot, s próbametszést ajánlottak. Az eredmény: jóindulatú daganat, epulis. Az első műtét után szörnyű fájdalmak következtek. Ilyen fájdalmakat ő még nem is ismerhetett, hiszen soha nem volt igazán beteg, csak gyermekkorában volt tüdőgyulladás és spanyolbetegsége. A harmadik napon már nem tűr többet, mentőkocsi viszi vissza a szanatóriumba. A seb nem gyógyul, a fájdalmak nőnek, újabb műtétre van szükség.

Az orvosok azt tanácsolják, kezeltesék rádiummal is. Ezért el kellett utazniuk egészen Stockholmig. Naponta másfél órán keresztül ötgrammos rádiumágyúval kezelték. Az orvos felvilágosította Kosztolányinét, hogy Budapesten és Bécsben nem mondták meg nekik az igazat, férjének nem epulisa, hanem carcinómája van. Az orvost azonban megkéri, férjének ne mondjon semmit. A kezelésről úgy mennek el, hogy a költő meggyógyult. Azonban a kezelés után minden evés kín volt számára. Kosztolányi elkezdi hizlalni magát, hogy betegsége alatt legyen miből leadnia.

Egy este nagyon rosszul lesz. Kihívják a mentőt, s hosszas vizsgálódás után azt feltételezik, hogy a rosszulletet egy szív körüli hajszalér megpattanása okozhatta. Mozdulnia sem szabad egy ideig. Közben egy kis mirigydaganatot is kitapogatnak a nyakán. Pontosan azon az oldalon, amelyen a műtét történt.

Elmennek nyaralni, ahol Dezső összeismerkedik egy asszonnyal. Gyengéd érzelmet kezd iránta táplálni, amit nem is titkol felesége elől. Nyíltan kezeli a „dolgot”, beavatja mindenbe feleségét. Hullámvölgyei ekkor is megmutatkoznak, egyszer el akar válni feleségétől, feladni egész eddigi életét, majd vele akar maradni. Az asszony már nem bírja tovább, elmegy hazulról. Ekkor jön rá Kosztolányi, hogy mekkora hibát követett el, s számára csak felesége létezik, őt szereti a világon a legjobban. Levélben írja meg bocsánatkérését s vallomását („*Most már tudom, hogy csak téged szeretlek én, mint senkit a világon. Most már tudom, hogy úgy szeretsz engem, mint senki a világon.*”), Manyika az első vonattal hazautazik örömeiben.

A röntgenkúrát folytatták, majd befejezték, de a daganat nem kisebb, hanem még nagyobb lett, s egészen megkeményedett. December elején Tátraszéplakra mennek, ahol Dezső először jól érzi magát, majd alig bír beszélni, rekedt a hangja. Szilveszterre vendégeket hívtak, de a hangulat nagyon rossz volt. Kosztolányi egyetlen falatot sem tud enni, nem tud inni, s hangot is alig tud kiadni. Az orvos ismét Stockholmba küldi őket. A szenvedések tovább folytatódnak. Dide (ahogy felesége, s családja gyakran szólította), napról napra betegebb, soványabb, erőtlenebb. Egészen megzavarodik a szenvedéstől, félrebeszél, hallucinációi, látomásai vannak. Könyörög feleségéhez, hogy ölje meg. Arra kéri, soha ne menjen ki a sírjához. Már mozdulni is alig bír, egész nap csak az ágyban fekszik.

Miután Manyika kifizette az orvos számláját, elindultak haza, de alig maradt pénz az útra. „*Éjszaka nagyon rosszul van, a pulzusát számlálni sem tudom, és én is olyan fáradt vagyok, olyan kétségbeesett, hogy hirtelen megháborodok, térdre vetem magam, kezemet tördelve, hangosan sírni kezdek, kiáltozni, hogy nem bírom tovább, megölöm magam.*”²⁶ — vallja Kosztolányiné.

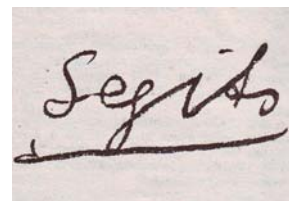
Vasárnap későn este érkeznek Berlinbe, ahol szerencsájükre összetalálkoznak két magyar orvossal. Újabb műtétre van szükség. A sebész azonban közli Manyikával, hogy a műtét folytán Dezső esetleg megnémulhat, fél arca ferde, esetleg béna maradhat, halálos is lehet a műtét, de gyógyulást is hozhat. „*Mindennap száz halál. Versenyfutás a halállal*”.

²⁵ Csüggedés-betegség (310. o.) In: Kosztolányi Dezsőné: Kosztolányi Dezső. Életrajzi regény. ASPY Stúdió Kiadó, Budapest, 2004.

²⁶ Csüggedés-betegség (346. o.) In: Kosztolányi Dezsőné: Kosztolányi Dezső. Életrajzi regény. ASPY Stúdió Kiadó, Budapest, 2004.

Kosztolányi többször mondja feleségének, hogy ő már régen megölte volna, ha így látta volna szenvedni. Mindenkitől mérget kér.

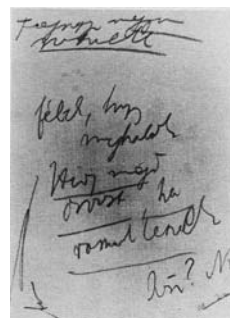
Egy hónapig van otthon, azonban sipoly támad a nyelőcsőben, köhög, fuldoklik. Augustusban szállítják vissza a Szent János Kórházba. Sírva búcsúzik a háztól, amit talán már soha nem láthat. Az ügyeletes segédorvosnak életmentő gégemetszést kell elvégeznie Kosztolányin, minden altatás, érzéstelenítés nélkül. Ettől fogva már nyelni sem tud, orrán keresztül, csövön át, folyékony étellel kell táplálni. Ezután már beszélni sem tud, mindent apró cetlikre ír le, egy kötetre valót. Utolsó szavát feleségéhez intézte, az volt, hogy „imádlak”.

Már az orvosokra is haragszik, egyetlen öröme az alvás. Egyik pillanatban öngyilkos szeretne lenni, a másikon viszont fél a haláltól. (Néhány mondat az utolsó jegyzetekből: „Utolsó kívánságom, hogy álmatlanságom és csillapíthatatlan fájdalmaim ellen egységes haditervet dolgozzanak ki.” „Öless meg, édes.” „Isten veled, én meghalok ma éjjel.”)

Manyika megígéri neki, hogy hazaviszi, de nem tarthatja be ígéretét. Mindig arra kéri Kosztolányi, hogy írja meg szenvedéseit.

Kosztolányi Dezsőné mindent próbált megtenni annak érdekében, hogy férje meggyógyuljon, az utolsó percig hitt abban, hogy újra talpra állhat. Erős bort töltögetett a folyékony ételbe, s kokainos oldatot csöpögtetett az orrába. Mindenszentek napján már kezdett elbúcsúzni Kosztolányi családjától. Halottak napján beállt az allergia, a teljes ernyedtség. Csak a szíve vert, rettentő hevesen. November 3-án azonban a főorvos átkarolta Manykát, s bevezette férjéhez, hogy búcsúzzon el tőle. Ő viszont már meg sem ismerte.

Tizenegy óra hat perckor az orvos elengedi Kosztolányi Dezső kezét, s felesége pedig a két szemét zárja le ujjával.

Kosztolányi utolsó éveiben valóban bús férfi volt. Szörnyű betegséget kellett megélnie, szörnyű, szinte kibíráhatatlan fájdalmakkal.

A betegség zárásaként a **Könyörgés az ittmaradókhoz** című versének első és utolsó versszaka szolgálhat.

„Ha meghalok majd, mélyre ássatok,
gyarló valómban meg ne lássatok,
ködként inogjon eltűnt társatok,
s nekem, szegénynek megbocsássatok.”

„A kancsal emlék szépítsen tovább,
mint hold, mely a felhőkön oszon át,
s széthordva megbocsátó mosolyát,
ezüstté bűvöl minden pocsolyát.”

A kutató diákok pályázatára írt dolgozattal azt igyekeztem bemutatni, hogy Kosztolányi Dezső hosszú utat tett meg azért, hogy tehetsége teljesen kibontakozzon, s életpályája csúcsára érjen. A szegény kisgyermek elindult, sokat tett azért, hogy elérje céljait az életben, s meg is lett a gyümölcse, maradandó értékeket hagyott a magyar irodalom számára. Az élet befejezését viszont senki nem választhatja meg, még egy ilyen híró költő sem. Eljön az idő, amikor életünk irányítása már kicsúszik a kezünkből, így vált ő is bús, szenvedő férfivá. A szegény kisgyermek mögött egész útja során ott állt biztató családja,

akik mindig erőt adtak számára. Mivel a pályamunka terjedelme meghatározott, így próbáltam egy olyan témát választani, amely nemcsak Kosztolányi pályafutását, de életét is bemutatja. Kutatómunkám során nagyon sok érdekes és hasznos információt találtam Kosztolányi munkásságával kapcsolatban, de én azért a halál, illetve a család témáját emeltem ki, mert úgy gondolom, hogy ez az a két dolog, ami leginkább érdekelt az irodalmunk egyik legnagyobb alkotóját. A közbülső részek nem kerültek elemzésre, de a Batsányi János Irodalmi Önképző Kör segítségével folytatom Kosztolányi teljes munkásságát érintő kutatásaimat. Érdekes témának gondolom még a Kosztolányi család levelezéseinek áttanulmányozását, az Ady-revizíót és következményeit, a középosztály válságának epikus ábrázolását, illetve a világháborúhoz és a forradalmakhoz való viszonyát.